ביאורים לפרקי אבות

פרק א׳ משנה י״ז

יז שִׁמְעוֹן בְּנוֹ(ה) אוֹמֵר: כָּל יָמַי גָּדַלְתִּי בֵּין הַחֲכָמִים, וְלֹא מָצָאתִי לְגוּף, טוֹב מִשְׁתִּיקָה, וְלֹא הַמִּדְרָשׁ עִקָּר, אֶלָּא הַמַּעֲשֶׂה, וְכָל הַמַּרְבֶּה דְּבָרִים מֵבִיא חֵטְא:

פירוש ר״ע מברטנורא

וְלֹא מָצָאתִי לַגּוּף טוֹב אֶלָּא שְׁתִיקָה. מִי שֶׁשּׁוֹמֵעַ חֶרְפָּתוֹ וְשׁוֹתֵק: **וְלֹא הַמִּדְרָשׁ הוּא הָעִקָּר אֶלָּא הַמַּעֲשֶׂה.** וְתֵדַע לְךָ שֶׁהַשְׁתִּיקָה טוֹבָה(ג), שֶׁאֲפִלּוּ הַמִּדְרָשׁ וְהַדְּרָשׁ וְהַדִּבּוּר בַּתּוֹרָה שֶׁאֵין לְךָ מִדָּה טוֹבָה הַיְמֻנָּה, אֵין עִקָּר קִבּוּל הַשָּׂכָר אֶלָּא בִּשְׁבִיל הַמַּעֲשֶׂה, וְהַדּוֹרֵשׁ וְאֵינוֹ מְקַיֵּם, נוֹחַ לוֹ אִם הָיָה שׁוֹתֵק וְלֹא הָיָה דּוֹרֵשׁ: **וְכָל הַמַּרְבֶּה דְּבָרִים מֵבִיא חֵטְא.** שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּחַוָּה שֶׁהִרְבְּתָה דְּבָרִים, וְאָמְרָה, אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְּעוּ בּוֹ, וְהוֹסִיפָה נְגִיעָה שֶׁלֹּא נֶאֶסְרָה בָּהּ, וּדְחָפָהּ נָחָשׁ עַד שֶׁנָּגְעָה בּוֹ, וְאָמַר לָהּ, כְּשֵׁם שֶׁאַיִן מִיתָה בִּנְגִיעָה כָּךְ אֵין מִיתָה בָּאֲכִילָה, וּמִתּוֹךְ כָּךְ בָּאת לִידֵי חֵטְא, שֶׁאָכְלָה מִן הַפְּרִי. הוּא שֶׁשְּׁלֹמֹה אוֹמֵר (משלי ל) אַל תּוֹסֵף עַל דְּבָרָיו פֶּן יוֹכִיחַ בְּךָ וְנִכְזָבְתָּ:

עיקר תוספות יו״ט

(ה) **שִׁמְעוֹן בְּנוֹ.** וְהוּא מֵהֲרוּגֵי הַמַּלְכוּת. וְהוּא רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל דְּסוֹף פֶּרֶק קַמָּא דִּכְרֵתוֹת. וְאֵינוֹ רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל דְּסוֹף פֶּרְקִין. וְאוּלַי בְּשֶׁאָמַר מַאֲמָר זֶה עֲדַיִן לֹא עָלָה לִגְדֻלַּת רַבָּן, דִּגְמַת בֶּן זַכַּאי בְּפֶרֶק ה׳ דְּסַנְהֶדְרִין מִשְׁנָה ב׳:

(ג) **דְּאִי** לֹא בָּעֵי לְרָאָיָה עַל הַקּוֹדֶם, הָיָה רָאוּי שֶׁיַּקְדִּים לְזֶה וְכָל הַמַּרְבֶּה כוּ׳ שֶׁהוּא יוֹתֵר רָאוּי לְהַסְמִיכוֹ אֶל וְלֹא מָצָאתִי כוּ׳: (עיקר תוי״ט).

פרק ב׳ משנה י״ב

יב רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: יְהִי מְמוֹן חֲבֵרְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלְּךָ. וְהַתְקֵן עַצְמְךָ לִלְמוֹד תּוֹרָה, שֶׁאֵינָהּ יְרֻשָּׁה לָךְ, וְכָל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמָיִם:

פירוש ר״ע מברטנורא

הַתְקֵן עַצְמְךָ לִלְמֹד תּוֹרָה. שֶׁלֹּא תֹּאמַר הוֹאִיל וְאֲבִי חָכָם וַאֲבִי אֲבִי חָכָם, תּוֹרָה חוֹזֶרֶת לְאַכְסַנְיָא שֶׁלָּהּ (ה) וַאֲנִי צָרִיךְ לְבַקֵּשׁ אַחֶרֶיהָ: **וְכָל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמָיִם.** אַף בִּשְׁעָה שֶׁאַתָּה עוֹסֵק בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וּבְדֶרֶךְ אֶרֶץ לֹא תִּתְבַּזֵּן לְהַהֲנוֹת גּוּפְךָ, אֶלָּא שֶׁתְּהֵיֶה בָּרִיא לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנְךָ:

עיקר תוספות יו״ט

(ה) **שֶׁכָּךְ דָּרְשׁוּ** רַבּוֹתֵינוּ ז״ל בַּפָּסוּק לֹא יָמוּשׁוּ מִפִּיךָ וּמִפִּי זַרְעֲךָ וּמִפִּי זֶרַע זַרְעֲךָ וְגוֹ׳. וְקָא מַשְׁמַע לָן רַבִּי יוֹסֵי דְּתָנֵי מִלֵּי כְּשֶׁמְּתַקֵּן עַצְמוֹ לְכָךְ, דְּמִתְקַיְּמָא בּוֹ יוֹתֵר מִזּוּלָתוֹ. וְאִי לָאו הָכִי, לֹא: (עיקר תוי״ט).

יחי אדוננו מורנו ורבנו מלך המשיח לעולם ועד

רבי אומר...

ביאור מתורת כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שי"ל

א: יז) ולא המדרש עיקר אלא המעשה

טעם הדבר הוא, שכן כוונת הבריאה היא "דירה בתחתונים", ו"דירה" זו נעשית בעיקר על ידי עבודה בתחתונים, היינו מעשה המצוות בדברים גשמיים.

והנה, הפירוש הפנימי בזה הוא, שה"עיקר" של כללות עבודת ה' הוא שיביא לידי מעשה (ולא רק שצריכים להיות הן "מעשה" והן "מדרש", ומבין שניהם העיקר הוא המעשה), היינו שגם ב"מדרש" עצמו (בסגנון אחר: גם באופני עבודה אלו שבהם האדם מופשט מעניני עולם (ומעשה)), הנה עיקרו ותכליתו הוא לפעול בעבודה של מעשה. וכמאמר רז"ל[1] "תלמוד מביא לידי מעשה".

ובענין זה ישנם שלשה אופנים:

א. המעשה הוא אבן הבוחן שהתלמוד הוא כדבעי, היינו שמסקנת השכל מתאימה להלכה שנפסקה בשלחן ערוך[2].

ב. המעשה מביא לידי גדלות ושלימות התלמוד. וכנראה במוחש, שכדי להחליט בנוגע למעשה בפועל דרושה יגיעה יתירה[3].

ג. "תלמוד" כפי שהוא בשביל מעשה גופא. היינו שמוריד את אור השכל ב"מקומו" של המעשה, כך שבעת העשי' חדור האדם עם אור השכלי[4], זה מעשה של אדם שתוקף אור השכל מאיר אצלו בגלוי[5].

---

1) קידושין מ, ב. 2) ובעבודת האדם: רק כאשר התבוננות מביאה לעבודה בפועל יודעים שהיא התבוננות אמיתית. 3) ראה המשך תרס"ו עמ' שצ. וז"ש תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה. 4) וכמו שמחת יו"ט, שצ"ל שמחה של מצוה דוקא, וביחד ע"ז אין שמחה אלא בבשר כו'. 5) לקו"ש ח"ח עמ' 154.

ב: יב) רבי יוסי אומר, יהי ממון חברך חביב עליך כשלך

שאלות במשנתנו: א. מהו החידוש במאמר זה במילי דחסידותא. ב. הקשר לבעל המאמר – רבי יוסי.

והביאור:

לא זו בלבד שהאדם מתייחס לכל פרט השייך לחבירו מתוך אהבת ישראל (דמאי קא משמע לן), אלא הוא מתנהג כך אף ביחס לממונו, שהוא למטה ומחוץ למציאות האדם[1]. ולא רק שעושה זאת במעשה בפועל, אלא מעשה זה חדור ברגש פנימי – "חביב עליך כשלך"!

וענין זה שייך לבעל המאמר – רבי יוסי: שמו מורה על הגימטריא של שם אלקים[2], שהוא "מגן" לשם הוי', וגימטריא בלבד, היינו הבחינה הכי אחרונה[3].

ובהתאם לכך הוא מדבר על "ממון חברך", הבחינה הכי אחרונה, שמחוץ ולמטה ממציאות האדם[4].

---

1) ראה פסחים קיט, א: ממונו של אדם המעמידו על רגליו. 2) חשבונו של יוסי כחשבונו של אלקים (רש"י סנהדרין נו, א). 3) שער היחוד והאמונה ספ"ז. 4) ספה"ש תשמ"ח ח"ב עמ' 563.

מתוך 'ביאורים לפרקי אבות' הו"ל ע"י ועד להפצת שיחות

לזכרון הרה"ת ר' מרדכי ליב ע"ה בן הרה"ת הרה"ת ר' חיים דובער ע"ה חן
נפטר ז' ניסן תש"פ ת' נ' צ' ב' ה'